

ІЗ ПОЛЯ ФОЛЬКЛОРУ Й ЕТНОГРАФІЇ

ПІСЕННІ ПОХОДИ ЗІ СКУЛИНА

Олекса ОШУРКЕВИЧ

У західнополіській фольклорній традиції село Скулин і сусіднє лісове урочище Нечимле, що на Ковельщині, досить відомі. Це саме з ними пов'язаний один епізод пам'ятної поїздки у середині 80-х років XIX ст. Лесі Українки до згаданого урочища, яке дало майбутній письменниці унікальний матеріал для створення знаменитої «Лісової пісні». Суто локальним фольклорним жанром для Скулина є різновид приспівок – так званих пісенних походів, які ще в недалекому минулому співали тут із настанням весняних днів до початку літа.

Та послухаємо деякі міркування і тлумачення самих носіїв пісенної традиції про той рідкісний звичай.

«Ті пісні-походи співалися від Пасхи до косовиці. Збиралися дівчата, бралися попід руки, ходили і співали. То ще не веснянки, веснянки інші» (Зап. у 1970 р. від Ковальчук Марії Федорівни, 1927 р. н.).

«Вони, ті пісні, після Пасхи співалися. Тоді йшли ми на посадки в ліс, на вигон. За руки поберемося, ходимо, співаємо «Коло гаю походжаю», «Ци ти чула, дівчиночко», а потім ігра – «Пускайте нас, пускайте нас» (Зап. у 1970 р. від Рибачук Марії Яківни, 1920 р. н.).

«Похуди – то звичай давний, ще наші баба співали. Дівчата побируця, йдуть, співають – в селі, в ліс йшли. Там співають. А там другі ше» (Зап. у 1997 р. від Самрук Валентини Федорівни, 1929 р. н.).

Отже, маємо хоч і фрагментарні, але суттєві пояснення звичаю пісенних походів. Інформанти чітко розмежовують два пісенні види – власне веснянки і дівочько-жіночі твори пісенних походів, які хронологічно були пов'язані з періодом весни. Зрештою, вже сама семантика терміну («походи») свідчить про його побутово-функціональну специфіку. При докладнішому ознайомленні з живою виконавською трансмісією творів переконаємося, що їх репертуар порівняно обмежений, але має стійку основу.

Весняні пісенні походи є цікавим і рідкісним локальним показником місцевої етнокультурної традиції. Своєю строфічною будовою і характером виконання ці твори дуже нагадують приспівки до танцю. Зближує їх і самий зміст із мотивами молодечого залицання, сімейно-побутових взаємин. Тематична панорама цих творів хоч і не широка, але виразна, колоритна. Їх морально-етичний код тісно поєднується з традиційною художньо-образною системою, творючи таким чином нерозривну цілість, скріплену законами фольклорної традиції.

Основний складочисловий розмір 4+4+6 творить дворяркову традиційну строфу. Власне кажучи, маємо ритмічну схему, майже аналогічну до коломийкового вірша. Окремі строфи зі спільним змістом поєднуються у в'язанки. Важливо, що виконавська манера цих творів не танцювальна, а розспівна. Хоча маємо непоодинокі випадки прилучення цих творів до танцювальної практики, що засвідчила,

зокрема, Леся Українка в її оповіданні «Одинак» (1894) в описі гулянки сільської молоді: «Відтанцювавши крутяха з дівками, хлопці почали сами без дівок «Коло гаю походжаю»: тихо, повагом проходжувались вони по-двоє, похитуючись в лад пісні, і співали:

Коло гаю походжаю, в гаю не буваю,
А я свою дівчиноньку по голосу знаю».

Як бачимо, тут пісню-приспівку виконують парубки, але вже наступну («Погорили болота, zostалися купи») співають дівчата. Зауважимо, що у західнополіській пісенній традиції збереглося чимало типів народних приспівок, більшість із яких функціонально пов'язана з мистецтвом танцю. Пісенні ж піходи за своїм основним призначенням виконують співну функцію. У цьому їх пріоритетна ознака.

У фольклорній скарбівні Лесі Українки збереглося кілька зразків пісенних піходів («Коло гаю походжаю, в гаю не буваю», «Коло гаю походжаю, коло ліщиноньки», «Що вже ходив, то вже ходив, то вже доходився»), що їх у кінці XIX – на початку XX ст. записав од письменниці К. Квітка і помістив у своєму збірнику «Народні мелодії з голосу Лесі Українки» (Київ, 1918). До згаданих записів маємо близькі паралелі, які ми зафіксували за останні десятиліття у Скулині. Можемо у зв'язку з цим робити припущення, що Лесині пісенні піходи «прийшли» зі Скулина, з жителями якого родина Косачів довгі роки підтримувала контакти.

І наостанок – про генетичні корені звичаю пісенних піходів. Як смислова, так і структурно-творча специфіка звичаю дають підстави зарахувати пісенні піходи до новоутворень пізнішої формації, на ту пору (не раніше XIX ст.), коли автохтонна веснянкова традиція з об'єктивних причин почала поступово занепадати, поступаючись місцем для новітнього етнокультурного явища.

Подаємо нижче найповніше зібрання текстів пісенних піходів, які ми записали у селі Скулин Ковельського району на Волині.

№ 1

Коло гаю проходжаю, в гаю не буваю.
Ой я свого миленького по голосу знаю.

Не так, не так по голосу, як по голосочку.
Як у мене, так у його брови й на шнурочку.

№ 2

Зашуміла ліщинонька, як я нею їхав.
Заплакала дівчинонька, що я не заїхав.

Ой не шуми, ліщинонько, густа, зелененька.
Не плач, не плач, дівчинонько, гарна й молоденька.

№ 3

Хилітєся, густі лози, звідки вітер віє.
Дивітєся, чорні очі, звідки милий їде.

Хилилися густі лози та й вже перестали.
Дивилися чорні очі та й плакати стали.

№ 4

Ой сватався богатир до бідній дівки.
Питається через людей, чи сіє присівки.

Вона йому відказала великій вiсти:
– Я до тебе, богатиру, не йду хліба їсти.

№ 5

Ой вже ходив, ой вже любив та вже й находився.
Ой щоб мені бистра річка, то б я й утопився.

– Не топися, козаченьку, бо душу загубиш.
Ходімо ми, звінчаємось, коли мене любиш.

Зап. 23 травня 1970 р. від Ковальчук Марії Федорівни, 1927 р. н., освіта – початкова.

№ 6

Ой кувала зозулейка від луга до луга.
Не бачила милейкого, вже неділя друга.

Ой кувала зозулейка від моста до моста.
Не бачила милейкого вже неділя шоста.

№ 7

Вой кувала зозулейка в поли на тополи.
Заплакала дівчинонька, що не має доли.

– Було б тобі, зозулейко, рано не літати.
Було б тобі, моя мати, замуж не давати.

Зап. 23 травня 1970 р. від Осипчук Ганни Дем'янівни, 1920 р. н., освіта – початкова.

№ 8

Чи ти чула, дівчинонько, як я тебе кликав.
Понад твоїм віконичком сивим конем їхав.

– Ой чи чула, чи не чула, не обзивалася.
Темна нічка, невидная, вийти боялася.

№ 9

Зашуміла ліщинонька, як я нею їхав.
Заплакала дівчинонька, що я не заїхав.

– Не шум, не шум, ліщинонько, пока переїду.
Не плач, не плач, дівчинонько, другий раз заїду.

№ 10

Ой кувала зозулейка, кувала, летіла.
Хотів милий знов ходити та я не схотіла.

№ 11

Теши, сину, ясенину, праве клиня буде.
Бери, сину, сиротину, господиня буде.

Не з кожній ясенини праве клиня буде.
Не з кожній сиротини господиня буде.

*Зап. 24 травня 1970 р. від Осипчук Анастасії Іпатівни, 1929 р. н., освіта – 8 класів,
і Зінчук Анастасії Борисівни, 1935 р. н., освіта – 4 класи.*

№ 12

Ой ходила рано, пізно, говорили люди різно.
Нехай брешуть, хай говорять, вони з мене дві не зроблять.

№ 13

Їдуть воли й із-за гори, поламани ярма.
Заплати мені, дівчино, що я ходив дарма.

– Ой я тобі, мій миленький, разом заплатила.
Цілував мене в личечко – я не боронила.

№ 14

Цвите гречка білим цвітом, чорнії ядерця.
Не стій, дівко, із козаком, не край мого серця.

Розкроїла моє серце на дві половини:
Їдна дівка й у Скулини, друга – на Україні.

Їдна дівка й у Скулини, а другая в Хелми.
А третя й у Скулини хорошая вельми.

№ 15

Й уже ходив, й уже ходив, й уже доходився.
Си б же мені бистра річка, то б я й утопився.

Си б же мені бистра річка, я коника маю.
Поїхав би до дівчини, де дівчину знаю.

Їдну маю й у Скулини, другу – на Україні.
Розкроїли моє серце на дві половини.

№ 16

Зайди, місяць, зайди, ясний, зайди за комору.
Ой нехай я з своїм милим вечір поговору.

Ой не світи, місяченько, не світи нікому.
Тільки мему миленькому, як йтиме додому.

Ой як йтиме додому він, посвіти же, посвіти.
Ой як йтиме до другії, то за хмару зайди.

Зап. 24 травня 1970 р. від Цимбровської Ганни Орестівни, 1922 р. н., освіта – 4 класи.

№ 17

Ти не вітьор, те не вітьор, а я не калина.
Не зводь мене з розумойку, бо я не дитина.

Трощиш мене, ломиш мене, як вітьор калину.
Зводиш мене з розумочку, як малу дитину.

№ 18

Ой не ходи, Василюку, в четвер по вечери.
Ой не носи свистілойки й ув новій кишени.

Бо то тая свистілойка жалобнейко грає.
Всім дівойкам, парубойкам жалю задаває.

Зап. 24 травня 1970 р. від Сидорук Віри Микитівни, 1914 р. н., освіта – 4 класи.

№ 19

– Ой не ходи, богатиру, коля мого Стиру.
Як виріжу вчеретину, перевалю спину.

– Ой не ходи коля води, щоб ти не втонула.
Уже ль бо ти не рибойка, щоб ти виплинула.

№ 20

Летять хрущі по всій пущі, пущу ї об'їдають.
Не хвалися, багатиру, тебе люди знають.

Зап. 24 травня 1970 р. від Осипчук Анастасії Іпатівни, 1929 р. н., освіта – 8 класів.

№ 21

Із-за гори вітер віє, цісар машерує*.
Нехай мене сякий-такий в личко не цілує.

Нехай мене поцілує високий, тонейкий.
Його личко, як ябличко, а сам молодейкий.

Із-за гори вітер віє, несе дівка воду.
Чи на єї дивитися, чи на її вроду.

№ 22

Закувала зозулейка в поповій загати.
Як я буду привикати в свекрушиний хати?

Як я буду привикати, як я буду жити?
Чи дозволить мій миленький другого любити?

– Не на те я тебе брав, не на те жинився,
Щоб ти других ї обіймала, я на те дивився.

Зап. 13 липня 1983 р. від Сидорук Євгенії Іпатівни, 1932 р. н., освіта – початкова, Татюк Надії Іпатівни, 1934 р. н., освіта – початкова, Грицик Марії Борисівни, 1932 р. н., освіта – неповна середня, і Дятел Агафії Прокопівни, 1923 р. н., освіта – початкова.

№ 23

Сидів голуб на дубочку, голубка – на купци:
– Скажи, скажи, дівко, правду, що в тебе на думци?

– Ой хіба ж я дурна була, розуму ни мала,
Щоб я тобі, молодому, правдочку казала.

№ 24

– Ци ти чула, дівчиночко, як я тебе кликав?
Пунад твоє віконечко сивим конем їхав.

– Ой ци чула, ци ни чула, ни одзивалася.
Темна ничка, нивидная – вийти боялася.

Зап. 6 вересня 1990 р. від Рибачок Марії Яківни, 1920 р. н., освіта – 2 класи.

№ 25

Всі хмаройки докупойки, буде дощик різно.
Ни бий мене, моя мати, як я прийду пизно.

Ой чи пизно, чи ни пизно, ї у самую пору.
Злетів півень із сідала та ї ходить по двору.

* Останні два слова з магнітофонної стрічки прослуховуються нечітко.

Злетів півень із сідала, сказав «Кукуруіку!»
 Ни забуду гуляничка і життя довіку.

Зап. 20 серпня 1997 р. від Лисюк Ніни Никанорівни, 1938 р. н., освіта – середня, Самрук Валентини Федорівни, 1929 р. н., освіта – 5 класів, Татюк Надії Патіївни, 1932 р. н., освіта – 7 класів.

№ 26

Злетів кіс на покіс та й став щибитати.
 Нарай, нарай, пане-братцю, яку дівку брати.

– Ой я тобі та й нараю й у Скулини дівку.
 Хорошую й удатную, тільки ниробітну.

– Нащо ж міні ниробітна, руботи багато.
 А в Скулини дивочок є таких багато.

Зап. 28 травня 1998 р. від Сидорук Євгенії Патіївни, 1932 р. н., освіта – 1 клас, від Степанюка Антона Семеновича, 1922 р. н., освіта – 10 класів.

№ 27

Ой чаючко-чубаючко, позич мені чуба.
 Полетіти одвідати, де дівчина люба.

Зап. 28 травня 1998 р. від Степанюка Антона Семеновича, 1922 р. н., освіта – 10 класів.

№ 28

Через гору високою, через паркан низький.
 Чом не ходиш, чом не любиш, сусідойко близький?

– Ой я ходив, ой я любив, а ти взнаки не даваласьь.
 Як ти мене обсудила, то я дивувався.

– Ой я тибє ни судила, й обсудили люди.
 Уже з нашого кохання нічого ни буде.

Пішло наше коханнячко з тихою водою.
 Ти виликий, я малая – ни пара з тобою.

Зап. 28 травня 1998 р. від Татюк Надії Патіївни, 1934 р. н., освіта – 7 класів, Федорук Анни Петрівни, 1933 р. н., освіта – 4 класи, Сидорук Євгенії Патіївни, 1932 р. н., освіта – 1 клас.

№ 29

Ой вже весна, ой вже весна, все зазеленіло.
 А в дівчини біле личко давно ізмарніло.

– Ни марній ти, ни марній ти, дівчино, за мною.
 Я ни буду твоїм мужем, ти – мею женою.

– Як ни хочеш, мій милейкий, дружиною бути,
 То дай мені таке зіле, щоб тебе забути.

– Ой є в мене таке зіле близько пирилазу.
 Як нап'єшся, дівчиночко, забудиш відразу.

– Буду пити, буду пити, краплі ни випущу.
 Ой тоді тибє забуду, як очі заплещу.

Зап. 6 червня 1999 р. від Сидорук Євгенії Патіївни, 1932 р. н., освіта – 1 клас.

НОТНИЙ ДОДАТОК*

№ 1

Ходою

Ко - ло га - ю про - хо - джа - ю, в га - ю й не бу - ва - ю.

Ой я сво - го ми - лень - ко - го по го - ло - су - зна - ю.

№ 15

Не поспішаючи

Й у - же хо - див, й у - же хо - див, й у - же до - хо - див - ся.

Си б же ме - ні би - стра річ - ка, то б я й у - то - пив - ся.

№ 16

Помірно

Ой ку - ва - ла зо - зу - лей - ка від лу - га до лу - га.

Не ба - чи - ла ми - лей - ко - го вже не - ді - ля дру - га.

№ 17

Помірно швидко

Вой ку - ва - ла зо - зу - лей - ка в по - ли на то - по - ли,

за - пла - ка - ла дів - чи - ной - ка, що не - ма - є до - ли.

* Номери мелодій співвідносні з номерами текстів. Розшифровка з магнітофонних стрічок і нотація мелодій Тетяни Фокшей (м. Луцьк). Комп'ютерний набір – Оксани Вовчак.